

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

19(28)

2019

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

TAUTOS TYRIMŲ IŠTAKOS IR ANTROPOLOGIJA

Sudarytoja VIDA SAVONIAKAITĖ

THE ROOTS OF THE STUDY OF PEOPLE AND
NATIONS AND ANTHROPOLOGY

Edited by VIDA SAVONIAKAITĖ

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2019

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCINĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Iliinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCINĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Laidybos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

<www.istorija.lt>

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate, Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Laidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Atsisveikinant su Christianu Giordano / Obituary for Christian Giordano	9
---	---

Christian Giordano

Politinis korektiškumas: antropologinė „geradarystės“ forma	11
---	----

Straipsniai / Articles

Tautos tyrimų ištakos ir antropologija / The Roots of the Study of People and Nations and Anthropology

Vida Savoniakaitė

Įvadas. Tautos tyrimų ištakos ir antropologija	17
Introduction. The Roots of the Study of People and Nations and Anthropology. Summary	27

Olga Mastianica-Stankevič

Mečislavo Davainio-Silvestraičio etnografija, tautosakos rinkimas ir lietuvių modernios tautos kūrimosi procesai	31
The Importance of Mečislavas Davainis-Silvestraitis' Ethnography and Folklore Collection in the Process of the Creation of the Modern Lithuanian People. Summary	48

Vida Savoniakaitė

Jono Basanavičiaus požiūris į lietuvių tautos tyrimus, 1879–1927	51
Jonas Basanavičius' View on the Research of the Lithuanian Nation, 1879–1927. Summary	77

Irma Šidiškienė

Iš Lietuvos etnologijos istorijos: aprangos tyrimo pagrindų paieškos	81
From the History of Lithuanian Ethnology: In Search of the Basics of Clothing Research. Summary	109

Auksuolė Čepaitienė

Kultūriniai lietuviškumo vaizdiniai <i>Aušroje</i> ir moksliniai kontekstai	113
Cultural Images of Lithuanianess in <i>Aušra</i> and their Scientific Context. Summary	138

Kiti straipsniai / Other Articles

Rūta Staniulytė

- Piligrimystė Šiauriniu Šv. Jokūbo keliu: kelionių motyvai ir piligrimų santykiai 141
 Pilgrims on the Northern Way of St James: Motives and Relationships of Pilgrims. Summary 166

Dalia Sabaliauskienė

- Ritualinis mandagumas (*ta'ârof*) šiuolaikinio Irano visuomenėje ir tarpkultūrinėje komunikacijoje: Teherano šiaurinės dalies atvejis 169
 Ritual Courtesy (*ta'ârof*) in Contemporary Iranian Society and Intercultural Communication: The Case of Northern Tehran. Summary 188

Diskusijų forumas / Forum

Thomas A. Reuter

- World Anthropology and its Institutional Challenges: A History of the Transformative Impact of Democratic Internationalisation on the Discipline of Anthropology 191
 Pasaulinė antropologija ir jos instituciniai iššūkiai: demokratiškos internacionalizacijos poveikio antropologijos disciplinai istorija. Santrauka ... 204

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Ethnologie française. Lituanie. Une anthropologie face à l'Histoire. V. Čiubrinskas (éd.), M. Segalen et al. (réd.) (*François Ruegg*) 207
 Monika Frėjutė-Rakauskienė, Neringa Klumbytė, Andrius Marcinkevičius, Kristina Šliavaitė. Socialinis ir istorinis teisingumas daugiaetninėje Lietuvos visuomenėje: sampratos, patirtys ir kontekstai (*Dovilė Budrytė*) 210
 Yearbook of Balkan and Baltic Studies. E. Anastasova, M. Kõiva, Ž. Šaknys (eds) (*Audronė Daraškevičienė*) 214

Konferencijos / Conferences

- XIV SIEF kongresas Santjago de Komposteloje (Ispanija) (*Jonas Mardosa, Skaidrė Urbonienė, Žilvytis Šaknys*) 221
 IUAES 2019 kongresas Poznanėje – atsakas į disciplinai kylančias grėsmes (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas, Aušra Teleišė, Vytautas Tumėnas*) 224
 SIEF II tarptautinė vasaros mokykla doktorantams Škotijoje (*Vaida Rakaitytė*) 229
 Seminaras Angelės Vyšniauskaitės gimimo šimtmečiui paminėti (*Rasa Paukštytė-Šaknienė*) 231

In Memoriam

- Stasys Gutautas 1954–2018 (*Jonas Mardosa*) 235

Pratarmė

2019 m. *Lietuvos etnologijos* numerio pagrindinė dalis – teminė, pavadinta *Tautos tyrimų ištakos ir antropologija* ir tarsi aidu atliepia pernai paminėto Lietuvos Respublikos šimtmečio jubiliejų. Ją sudaro Lietuvos istorijos institute 2018 m. spalio mėnesį vykusios Lietuvos 100-mečiui skirtos konferencijos „Nacionalumą budinusi etnologija ir antropologija“ pranešimų pagrindu parengti straipsniai. Juose aptariami lituanistiniai ir istoriografiniai Lietuvos etnologijos klausimai atkreipiant dėmesį į garsių istorinių XIX ir XX a. pradžios Lietuvos visuomenės asmenybių, organizacijų ir periodinių leidinių vaidmenį ieškant nacionalinės etnologijos, Jono Balio taikliai pavadintos tautotyra, ištakas.

Teminės žurnalo dalies sudarytoja Vida Savoniakaitė iš Lietuvos istorijos instituto savo įvadiniam straipsnyje pabrėžia, kad visuose šios dalies straipsniuose siekiama lyginamuoju požiūriu atskleisti, kaip Lietuvos etnologijos, etnografijos ir antropologijos ištakos siejasi su vakarietiškomis Apšvietos epochos bei *Völkerkunde* idėjomis, su Rusijos imperijos etninių grupių tyrimais. Lietuvos istorijos instituto istorikė Olga Mastianica-Stankevič minėtos konferencijos pranešimo pagrindu parengtame straipsnyje nagrinėja vieno iš iškilų XIX a. pabaigos–XX a. pradžios lituanistinio lobyno sudarytojų – Mečislovo Davainio-Silvestraičio darbą renkant ir skelbiant etnografinę ir tautosakinę medžiagą bei ją sėkmingai panaudojant politiniams tautinio atgimimo tikslams. V. Savoniakaitė savo straipsnyje „Jono Basanavičiaus požiūris į lietuvių tautos tyrimus, 1879–1927“ siekia atskleisti minėtu laikotarpiu savitai suprantamos antropologijos, etnologijos ir etnografijos idėjas ir J. Basanavičiaus darbus įgyvendinant šias idėjas. Autorė kelia hipotezę, kad tam turėjo įtakos vokiečių etnologija, tai ir įrodoma straipsnyje. Irma Šidiškienė, Lietuvos istorijos instituto etnologė, minėtoje konferencijoje pateikto pranešimo pagrindu parengtame straipsnyje savitai pažvelgia į Lietuvos etnologijos istoriografiją tradicinės aprangos srityje. Ji aprangos tyrimo pagrindų ieško itin kruopščiai pertikrindama žinomų viso XIX ir XX a. pradžios lituanistikos veikėjų raštus – nuo Teodoro Narbuto ir Simono Daukanto iki Vydūno ir Povilo Višinskio – ir suranda taiklių to meto etnografinių bylojimų. Auksuolė Čepaitienė iš to paties instituto užbaigia teminę žurnalo dalį minėtoje konferencijoje perskaityto pranešimo pagrindu parašytame straipsnyje „Kultūriniai lietuviškumo vaizdiniai *Aušroje* ir moksliniai kontekstai“, kuriame įdomiai pateikia pirmosios lituanistinės periodinės spaudos puslapiuose – *Aušros* žurnale – figūravusių literatūrinių „lietuviškumo“ įvaizdžių konotacijas. Tai neabejotinai turėjo formuoti per „ketvirtos valdžios“ – spaudos – galią pasireiškiančią lietuviškojo identiteto politiką, tačiau šitaip klausimas nėra keliamas. Kol kas liekama prie įvaizdžių išgryninimo analizės.

Kiti du šio žurnalo numerio straipsniai parengti jaunųjų kolegijų. Dalia Sabaliauskienė, Vilniaus universiteto etnologijos doktorantė, savo straipsnyje,

parengtame etnografinio tyrimo Teherane pagrindu (tyrimą pasirinko puikiai mokėdama farsi (persų) kalbą ir atlikdama dalyvaujimąjį stebėjimą miesto aplinkoje), atskleidė ritualinio mandagumo *ta'ârof* vietą urbanistinėje Teherano tarpkultūrinėje komunikacijoje ir socialinio identiteto raiškoje. Įtikinamai atskleista, atrodytų „periferinių“ ritualo tyrimų svarba kasdienybės studijose.

Rūta Staniulytė, Vytauto Didžiojo universiteto socialinės antropologijos magistrė, straipsnį apie piligrimystę į Santjago de Kompostelą taip pat parengė dalyvaujamo stebėjimo metodo pagrindu – pati visą mėnesį keliavo kartu su piligrimais. Ji savo straipsnyje įtikinamai atskleidžia įvairias bendruomeniškumo formas, tarp jų ir Victorio Turnerio aprašytąjį *communitas*, kurios susiklosto tokia kontekste.

Diskusijų forumo rubrikoje skelbiamas Melburno universiteto antropologo Thomaso Reuterio diskusinis tekstas „Pasaulinė antropologija ir jos instituciniai iššūkiai: demokratiškos internacionalizacijos poveikio antropologijos disciplinai istorija“. Autorius pabrėžia, kad iki šiol antropologijos disciplina patiria „privilegiuotų kultūrų dominuojantį poveikį“, kai kalbama apie bendrąją pasaulinį antropologinės žinijos ir mąstymo konstravimą. Tam priešinama nauja organizacija – Pasaulinė antropologijos asociacijų taryba (*The World Council of Anthropological Associations*), kuri traktuojama kaip minėto dominavimo alternatyva.

Kaip ir kiekviename *Lietuvos etnologijos* numeryje, šiame skaitytojas ras pluoštą knygų recenzijų ir mokslinio gyvenimo apžvalgą – konferencijas. Pirmą recenziją – šveicarų antropologo François Ruegg iš Fribūro universiteto, kurioje jis komentuoja Lietuvos etnologijos ir antropologijos mokslo pripažinimo žingsnį, kai žinomiausias prancūzų šios srities žurnalas *Ethnologie française* pernai išleido specialų numerį, skirtą Lietuvai, – *Lituanie. Une anthropologie face à l'Histoire*. Jis sudarytas daugiausia iš Lietuvos tyrėjų parengtų straipsnių. Kitoje recenzijoje – lietuvių kilmės JAV politologės Dvilės Budrytės iš Georgia Gwinnett College – pastebima, kad Monikos Frėjutės-Rakauskienės, Neringos Klumbytės, Andriaus Marcinkevičiaus ir Kristinos Šliavaitės kolektyvinėje monografijoje taikliai atskleidžiamos sąsajos tarp socialinio ir istorinio teisingumo bei tarp socialinės ir istorinės atminties Lietuvos etninių mažumų ir dominuojančios visuomenės kontekste. Trečioji recenzija – Lietuvos istorijos instituto doktorantės Audronės Daraškevičienės, kuri detalai apžvelgia vis labiau išibėgėjančią naująją tarptautinį Balkanų ir Baltijos šalių etnologų, folklorininkų ir religijotyryninkų periodinį leidinį „Balkanų ir Baltijos studijų metraštis“.

Konferencijų skiltyje detalai pristatomos dvi svarbiausios ir didžiausios 2019 m. įvykusios etnologų ir antropologų konferencijos Europoje – *SIEF (International Society for Ethnology and Folklore)* Santjago de Komposteloje, Ispanijoje, ir *IUAES (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences)* Poznanėje.

Konferencijose dalyvavo ir jaunieji tyrėjai iš Lietuvos. Tai džiugina. Laukiame jų tyrimų rezultatų, kuriuos paskelbsime mūsų žurnale. Taip pat tikimės, kad jie susidomėję atsivers šį naują *Lietuvos etnologijos* numerį.

Vytis Čiubrinskas

Editorial

Most of the 2019 issue of *Lithuanian Ethnology* is thematically focused on the history of the discipline and the beginnings of research on the *nation* in Lithuania. This thematic part of the issue is compiled by Vida Savoniakaitė from the Lithuanian Institute of History, and echoes the 100th anniversary of the Republic of Lithuania that was celebrated last year. In October 2018, the Lithuanian Institute of History held a conference on this occasion entitled ‘The role of Ethnology and Anthropology in the National Awakening’, and most of the papers published in this issue are based on presentations given at the conference.

As Savoniakaitė points out in her introductory article, all four papers in the thematic part of the issue, written by Olga Mastianica-Stankevič, Irma Šidiškienė, Auksuolė Čepaitienė and herself (all from the Lithuanian Institute of History), pursue the same aim, to reveal the beginnings of Lithuanian ethnology from the perspective of comparative and historical relations. She also claims that the beginnings of Lithuanian ethnology and research into the *nation* are historically related to the research into ethnic groups carried out in 19th and early 20th-century Russia, as well as being related to Western ideas of Enlightenment and *Völkerkunde*.

The paper by the historian Mastianica-Stankevič deals with archive-based research on Mečislovas Davainis-Silvestraitis, a prominent figure in the period of the Lithuanian awakening at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. This research shows that Davainis-Silvestraitis, being known as a collector of Lithuanian folklore and ethnographic material, also managed to use it for politically important causes in the Lithuanian national awakening movement.

In her article on Jonas Basanavičius, the founding father of Lithuanian nationalism from the 1870s to the 1920s, Savoniakaitė draws on his ideas and organisational and creative work relating to anthropology, ethnology and ethnography, and also how this all resulted in many of his ‘nation building’ and ‘ethnography building’ projects, by putting forward the hypothesis that Basanavičius was influenced by German ethnology.

Šidiskienė discusses the historiography of traditional Lithuanian dress in her article, by looking at Lithuanian historians and intellectual leaders of the 19th and the early 20th centuries who contributed to collecting and describing traditional dress codes, and/or paid attention to particular *Lithuanian* details of peasant/folk costume.

Čepaitienė scrutinises images of Lithuanianness by going through all issues of *Aušra*, the first Lithuanian periodical, which was published in the 1880s. She

shows the importance of attempts to build a normative image of Lithuanianness that was to be used in the ideology of nation-building and the national awakening process of the period.

The last two articles in the issue do not belong to the thematic part, and are written by younger colleagues. The doctoral student Dalia Sabaliauskienė, from Vilnius University, presents her fieldwork in Tehran, in an article on the ritual politeness of *ta'ârof*, which shows the importance of first-hand fieldwork research on 'peripheral' rituals from an everyday life studies perspective.

The article by Rūta Staniulytė from Vytautas Magnus University, on the pilgrimage to Santiago de Compostela, is also based on fieldwork carried out among pilgrims en route to the pilgrimage site. Focusing on the construction of togetherness, she puts the emphasis on different ways of making a 'community', including the classic one described by Victor Turner as *communitas*.

The 'Forum' slot includes a discussion by Thomas Reuter, from the University of Melbourne, on the discipline of anthropology, which in his view is dominated by the influence of 'privileged cultures', forming global anthropological knowledge from their own perspective. His article discusses an alternative to this, in the form of the World Council of Anthropological Associations, which aims to give a voice to anthropologies that are 'marginalised' and not listened to.

The 'Reviews' section of this issue contains three review articles. The first, written by the Swiss anthropologist François Ruegg from the University of Fribourg, is a detailed review of a special issue on Lithuania (*Lituanie. Une anthropologie face à l'Histoire*) that appeared in 2018 in *Ethnologie française*, the leading French journal in the field, based on articles mostly prepared by Lithuanian scholars, which is a sign of recognition of Lithuanian anthropologists. Another review, by Dovile Budrytė, a Lithuanian-American political scientist from Georgia Gwinnett College, examines and praises the recent monograph by Monika Frėjutė-Rakauskienė, Neringa Klumbytė, Andrius Marcinkevičius and Kristina Šliavaitė on the construction of social memory and social justice in contemporary Lithuania, by considering an encounter between majoritarian and minoritarian discourses, and also 'voices' from fieldwork. The review emphasises the success of the new field of cooperation among anthropologists and sociologists. A similar success, this time on an international level, is seen in *The Yearbook of Balkan and Baltic Studies* by Audronė Daraškevičienė, from the Lithuanian Institute of History, who reviews this new publication by Balkan and Baltic scholars, which includes contributions written by researchers of folklore and religion, as well as ethnologists.

This issue of *Lithuanian Ethnology* therefore offers much new material and many new insights, and we hope it will be of interest to readers.

Vytis Čiubrinskas